

DODATAK 4.

SAKAĆENJE ŽENSKIH GENITALIJA –
PRAKSA O KOJOJ SE MALO ZNA**ŠTA JE TO?**

Sakaćenje ženskih genitalija (*Female genital cutting - FCG*) je tradicionalna praksa delimičnog ili potpunog odsecanja spoljašnjih ženskih polnih organa iz različitih običajnih, kulturnih ili drugih nemedicinskih razloga (definicija Svetske zdravstvene organizacije). Međunarodna zajednica je prihvatila termin „sakaćenje ženskih genitalija“ (*female genital mutilation, FGM*).

GDE SE TO RADI?

Praktikuje se u 28 afričkih zemalja, ali i u nekim zemljama Bliskog Istoka – Jemenu, Omanu, Saudijskoj Arabiji i Izraelu. Može se sresti među nekim muslimanskim grupacijama u Indoneziji, Maleziji, Pakistanu i u Indiji. FCG se ponekad može sresti i u drugim delovima sveta gde imigranti iz ovih zemalja zadržavaju običaj – u SAD, Australiji, Kanadi, Novom Zelandu, pa čak i u Evropi.

KOLIKO JE**OSAKAĆENIH ŽENA?**

Pretpostavlja se da je oko 135 miliona devojčica podvrgnuto FCG do današnjeg dana, od toga 115 miliona u Africi. FCG se obavi u proseku 2 miliona puta godišnje u celom svetu.

KADA SE**IZVODI SAKAĆENJE?**

Starosno doba u kojem se FCG izvodi varira, zavisno od običaja sela ili plemena, od rituala – u periodu posle rođenja, u detinjstvu, braku ili pre prve trudnoće. Obično se praktikuje na devojčicama starim od 4 i 12 godina.

KO TO RADI?

Proceduru FCG izvode medicinski neobrazovane osobe – obično su to starije žene iz lokalne zajednice. Koriste različite instrumente, od skalpela do parčeta slomljenog stakla. Zapanjujuće je da FCG izvodi i obučeno medicinsko osoblje, uključujući lekare i babice.

TIPOVI SAKAĆENJA:

TIP I Prvi i najbenigniji tip je nazvan „suna sakaćenje“. Njime se odstranjuje vrh klitorisa ili celi klitoris.

TIP II Drugi tip uključuje parcijalno ili kompletno uklanjanje klitorisa, kao i „struganje“ velikih i malih usmina. Upraznjava se u zemljama gde je infibulacija (III tip) zabranjena, kao što je Sudan. *Klitoridektomiju* su uvele sudanske babice kao kompromisno rešenje kada je britansko zakonodavstvo zabranilo najekstremnije operacije 1946. godine.

Tipovi I i II su zastupljeni u 80-85% slučajeva širom sveta.

TIP III Treći, najdrastičniji tip sakaćenja (infibulacija ili faraonska cirkumcizija) uključuje otklanjanje klitorisa, malih i velikih usmina i ušivanje preostalih delova vulve preko vagine, žicom ili koncem. Ostavlja se samo mali otvor da bi mogla da otiče menstrualna krv i mokraća. Ovaj tip je najviše zastupljen u Somaliji.

Infibulirana žena mora da se iseče da bi mogla da ima seksualni odnos prve bračne noći, i opet da se zatvori ne bi li ostala verna mužu. Isecanje tradicionalno pripada mužu ili nekoj od njegovih

rođaka. U tu svrhu se koristi oštar nož ili parče stakla. Gotovo u svim slučajevima infibulacije, ali i u mnogim teškim slučajevima tipa II, defibulacija mora da se izvodi i pri porođaju da bi glava deteta mogla normalno da prođe kroz kanal. Posle porođaja se tradicionalno vrši ponovno zašivanje.

TIP IV Neklasifikovani oblici sakaćenja: bockanje, bušenje, incizija (urezivanje, usecanje) klitorisa i/ili labija, rastezanje klitorisa i/ili labija; spaljivanje klitorisa i okolnog tkiva; struganje vaginalnog otvora ili sečenje vagine; stavljanje korozivnih supstanci i biljaka u vaginu u nameri da se izazove krvavljenje, ili korišćenje biljaka na isti način da bi se suzila i stesnila vagina.

KAKVE SU**POSLEDICE SAKAĆENJA?**

FGC ima dugotrajne fiziološke, seksualne i psihološke posledice.

NEPOSREDNE POSLEDICE.

Prva neposredna posledica FGC je *bol*, jer se sečenje uglavnom ne izvodi uz anesteziju. Operacija može biti i fatalna, usled iskrvavljenja ili septikemije, što umnogome zavisi od tipa FGC, stepena higijenskih uslova i ne/iskustva osobe koja izvodi FGC. Takođe može doći do

urinarnu retenciju, sa razvojem urinarnih infekcija. Operacije se uglavnom izvode u nesterilnim uslovima; babice koriste nesterilne instrumente – brijače, makaze, kuhinjske noževe, delove stakla. Oni se često koriste za više devojčica sukcesivno, retko se čiste i uzrokuju transmisiju velikog broja virusa, kao što je HIV. Principi antiseptičke i anestezijske se, generalno, ne koriste, ili se „previde“. Postoji opasnost i od razvoja lokalnih infekcija različitim bakterijama, sa svim posledicama koje infekcija može da izazove, uključujući i razvoj sepse čime se žena/devojčica direktno dovodi u životnu opasnost.

REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE I SEKSUALNA ŽELJA.

Dugotrajne komplikacije uključuju seksualnu frigidnost, genitalne malformacije, odloženu menarhu, dismenoreju, hronična krvavljenja iz vagine, hronične pelvične komplikacije, čestu urinarnu retenciju, dizuriju, hronične urinarnu infekciju i čitavu lepezu opstetričnih komplikacija, jer FGC može da utiče i na trudnoću i porođaj. Fetus je izložen raznim infekcijama, a mogu postojati komplikacije u toku porođaja, kada beba prolazi kroz deformisani porođajni kanal.

DA LI SE SAKAĆENJE MOŽE MEDIKALIZOVATI?

U poslednje vreme najviše se govori o širenju HIV-a usled nesanitarnih uslova u kojima se sprovodi FGC. Da bi rizik od širenja virusa svele na minimum, neke zemlje kao što je Egipat, zabranile su izvođenje FGC-a nestručnim licima. U cilju sprečavanja prenošenja infekcija, uvedene su mnogo higijenskijske tehnike FGC, koje u bolnicama primenjuju lekari. Međutim, Svetska zdravstvena organizacija je osudila „medikalizaciju“ FGC, tretirajući je kao promovisanje, a ne suzbijanje FGC-a.

KADA SE S TIM POČELO?

Praksa sakaćenja ženskih genitalija istorijski se nalazi u mnogim kulturama, ali ne postoji dokumentovani dokaz kada i zašto se počelo sa ovim ritualom. Neke teorije sugerišu da je FGC počeo da se praktikuje u drevnom Egiptu kao znak uzvišenosti, dok druge hipoteze nalaze njegove korene u staroj Grčkoj, Rimu, preislamskoj Arabiji i carskoj Rusiji.

ZAŠTO SE TO RADI?

Mnoge kulture nude opravdanja za ovu praksu. U nekim kulturama klitoris se smatra prljavim i „muškim“ organom. Do pre samo nekoliko desetina godina verovalo se da je klitoris veoma opasan

deo ženskog tela. Žene ga moraju odstraniti da bi zaista bile žene. Devojka koja nije otklonila klitoris predstavlja veliku opasnost i može biti fatalna po muškarca, ako njen klitoris dotakne njegov penis. U Maliju se smatra da klitoris može da „ubode“ muškarca prilikom seksualnog odnosa i da ga povredi. U toj zemlji, nepodrezane genitalije se smatraju ružnim, pretećim i prljavim. S druge strane, u Nigeriji se smatra da klitoris može da ubije bebu ako je dodirne prilikom porođaja. Kulturna verovanja se, u načelu, svode na to da neobrezana devojka ne može da se uda, da će muž neobrezane žene umreti, da se babici koja porodi neobrezanu ženu ne može verovati, i da su majke koje ne obrežu kćeri, neodgovorne, gubitnice i da imitiraju zapadnu kulturu.

TRADICIJA.

Žene često govore kako ne žele da se ova praksa promeni, jer je to običaj koji je oduvek važio i ne može da se menja. Ne može se naći jedinstveni obrazac socijalnog i kulturnog konteksta FGC, upravo zbog kontroverznih podataka o njegovom poreklu i rasprostranjenosti. Najčešće i najjednostavnije objašnjenje je „tradicija“.

FAKTOR INICIJACIJE.

U društvenom kontekstu, FGC je najvažniji faktor inicijacije u odraslo doba, kojim se podstiče požrtvovanost u očuvanju porodične stabilnosti, uvažavanje kohezije plemena i poštovanje volje starijih. Devojci obezbeđuje priznanje i poštovanje, uvećava joj šanse za udaju i predstavlja zaštitu od promiskuitetnog ponašanja. Veruje se čak da utiče da bude lakši porođaj. Najveći broj majki koje su prošle FGC su duboko ubeđene da i njihove ćerke moraju proći ovu praksu.

FGC se smatra činom zaštite devičanstva, čestitosti i porodične časti.

ZAJEDNICA NAD POJEDINKOM.

Trajanje ove prakse veoma je povezano s dinamikom zajednice i hijerarhijom u kojoj stariji, tradicionalni lideri i drugi autoriteti imaju nadmoć nad odlukama pojedinaca. FGC treba da potvrdi društvenu koheziju. Shodno tome, prava pojedinki/ pojedinaca sasvim se marginalizuju i daje se prednost prioritetima zajednice. Odluke o obrezivanju, primera radi, donosi osoba koja ima izvesnu moć u porodici, široj zajednici ili klanu. To je obično starija, visoko poštovana osoba (svekrva, tetka, baba, ujak, muž).

U ovakvim zajednicama starije žene imaju pravo da odlučuju o životu mladih žena.

DRUŠTVENO PRIZNANJE.

Za mladu ženu, FGC je način kojim zadobija priznanje i poštovanje, i gradi autoritet u svojoj porodici i u široj zajednici. Ova moć može da prevaziđe i muževljevu moć u braku. Na primer, u nekim zajednicama važi pravilo da žena, ako muž ne može da penetrira u nju zbog suženog vaginalnog otvora koji je posledica FGC, to može da progłosi njegovom slabošću i nemoći, i da se uzdigne iznad njega u braku.

ULOGA NOVCA.

Sve je više reči o ekonomskim razlozima: FGC se, naime, ne izvodi besplatno. Svaka ekscizija ili infibulacija se plaća po ceni koja važi u datoj zajednici. Izvršiteljima se plaća i životinjama, tkaninom, žitaricama, zlatom, a pored toga postoji i izdatak za veliku ceremoniju koja se tom prilikom održava. FGC je utoliko bitan izvor prihoda za one koji ga obavljaju i za njihove porodice.

RELIGIJE I SAKAĆENJE.

Verska uverenja takođe učvršćuju stavove ljudi o ovoj praksi, uprkos tome što nijedna religija eksplicitno ne preporučuje FGC.

Praksa je mnogo starija od prodora islama i hrišćanstva na afrički kontinent.

ISLAM.

U nekoliko afričkih zemalja FGC se nedvosmisleno identifikuje sa islamom. U Kuranu se ne može pročitati da prorok Muhamed direktno poziva na obrezivanje žena, iako postoje interpretacije koje opravdavaju ovu praksu. Zbog toga su mnogi muslimani uvereni da je FGC obavezni deo njihove religije. Ova se verovanja mogu menjati, što dokazuje i međunarodna konferencija o stanovništvu i reproduktivnom zdravlju među muslimanima, održana na univerzitetu Al Azhar, najstarijoj islamskoj akademskoj ustanovi, koja ima veliki uticaj na tumačenja Kurana i kreiranje politike u muslimanskim zemljama. Na konferenciji je postignut konsenzus da su određene prakse kojima se nanose povrede, uključujući FGC, rezultat nerazumevanja islamskih zapovesti. Važno je napomenuti činjenicu da se FGC *ne praktikuje* u zemljama gde je islam najrasprostranjenija religija (Alžir, Tunis, Maroko, Libija i dr.).

JUDAIZAM.

Jevreji tradicionalno praktikuju mušku cirkumciziju, ali ne i

eksciziju. Siddur (molitvena knjiga) pominje eksciziju i neplodnost u svetlu ekstremne kazne za nečistu i nevernu ženu. Tekst implicira da je neplodnost božanska kazna, a ekscizija kazna koju sprovode ljudi. Može se stoga zaključiti da je sečenje ženskih polnih organa kaznena mera za već počinjeno delo, a ne preventivna mera.

HRIŠĆANSTVO.

Novi zavet uopšte ne pominje FGC. Kad su misionari došli u Afriku i bili suočeni sa ovom praksom, pokušali su da je zaustave. No, kako je ova tradicija duboko ukorenjena, i kako su misionari strahovali da će izgubiti sledbenike, zažmurili su pred njom. Takav stav je zastupljeniji kod katolika, dok protestanti zauzimaju mnogo čvršći stav u osudi FGC. Isus ne govori o eksciziji, ali govori o muškom obrezivanju. U Knjizi postanja, Bog kaže Avramu: „Svako muško dete među vama će biti obrezano“. Ta se započet, dakle, ne odnosi i na žene.

BORBA PROTIV SAKAĆENJA.

U Somaliji je borba protiv FGC započela 1977. godine. Edna Aden Ismael je Somalijka koja je otvoreno govorila protiv FGC. Kao rezultat ove borbe, formiran je Nacionalni komitet čija je funkcija bila da koordiniše strategiju

za ukidanje FGC. Ova hrabra inicijativa je podstakla i druge afričke zemlje da započnu slične kampanje. Nažalost, dugotrajni građanski rat koji je započeo u Somaliji 1980. godine, vratio je dostignuća u borbi protiv FGC unazad. Kao i u svakom ratu, silovanja i druge forme nasilja nad ženama i devojkama su bila mnogo brojnija, što je žene nateralo da se vrte drastičnoj faraonskoj formi infibulacije u nadi da će ih ta procedura zaštititi od silovanja i seksualnog nasilja.

Godine 1979, u Kairu je organizovan seminar pod nazivom „Telesno sakaćenje mladih žena“ s ciljem da se ovo pitanje istraži objektivno i naučno. Pohađali su ga predstavnici visokih nacionalnih, regionalnih i internacionalnih organizacija, i došlo se do određenih zaključaka: praksa ženske cirkumcizije nastala je mnogo pre islama i hrišćanstva. Ne pominje se ni u jednoj svetoj knjizi. Praktikuju je hrišćani i muslimani u Egiptu, ali je potpuno nepoznata nekim drugim muslimanskim i hrišćanskim zemljama. Uglavnom je motiv više tradicija i briga da se zaštititi devojačka čestitost. Lišena je svesti o nasilju nad ženama.

Učesnici seminara su tada pozvali nadležne službe da donesu zakon o inkriminaciji FGC.

Formiran je nacionalni komitet sastavljen od interdisciplinarnih eksperata iz oblasti sociologije, medicine, religije i prava. Prva NVO protiv FGC osnovana je 1992. godine. Amnesty International 2003. godine proglašava 6. februar Danom netolerancije prema sakaćenju ženskih genitalija (International Zero Tolerance to FGM Day), koji treba da pozove sve vlade u svetu da osiguraju efektivnu zaštitu devojčica od FGC. Februara iste godine, Interafrički komitet za tradicionalne prakse koje utiču na zdravlje žena i dece usvaja Deklaraciju o netolerisanju FGC-a. Do sada je samo 14 afričkih zemalja usvojilo zakon koji zabranjuje FGC.

ZAŠTO JE OVO RODNO PITANJE?

FGC je nedvosmisleno povezana sa ženskom seksualnošću, jer predstavlja oblik kontrole ženske seksualnosti, koja je u većini

kultura demonizovana. Njen cilj je umanjenje seksualne želje kod žene, kao i važnosti ženske seksualne želje uopšte. FGC poništava vrednost postojanja žena i njihovih izbora, time što se na silu sprečava promiskuitet i osigurava devičanstvo neudatih devojaka, odnosno vernost i čast udatih žena i njihovih muževa. Ovime se potvrđuje stereotipna patrijarhalna uloga žene – reproduktivna, dok se žena, kao seksualno biće, zanemaruje. Žene su najpogođenije ovom praksom u svakom smislu. Činjenica da se devojčica obrezuje da bi mogla da se uda za muškarca, i da je muškarčeva podrška neophodna da bi se održala privrženost žena ovoj tradiciji, čini FGC pitanjem koje je važno za feministkinje.

Priredila Nataša Zlatković

Izvori:

<http://www.fgmnetwork.org>

<http://www.amnesty.org>

Medunarodna konferencija WOMEN'S WORLD FORUM AGAINST VIOLENCE u organizaciji Queen Sofia Center for Study against Violence, Valencia, Španija, 23. – 25. novembar 2000.